

**ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ**

**ХЕРСОНСЬКИЙ ВІДДІЛ
УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА**

**ХЕРСОНСЬКЕ ОБЛАСНЕ ВІДДІЛЕННЯ
СОЦІОЛОГІЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ**

КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

**ХЕРСОНСЬКОГО ВІДДІЛУ
УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА**

Збірник наукових праць

ВИПУСК 13

**ХЕРСОН
2022**

УДК 911
Н 34

Затверджено відповідно до рішення
Вченої ради Херсонського державного університету
Протокол № 19 від 30.05.2022 р.

Н 34 **Наукові записки Херсонського відділу Українського географічного товариства: Зб. наук. праць / [За ред. О. В. Давидова]**
Вип. 13. – Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2022. – 60 с.

ISBN 978–617–7941–83–4 (електронне видання)

Опубліковані результати природничих, суспільно-географічних, соціологічних, геоекологічних досліджень та дослідження в галузі методики викладання географії.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Стоян О.О. – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії, природокористування та ГІС технологій, Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова;

Онойко Ю.Ю. – кандидат географічних наук, доцент кафедри природничих наук, хімії, географії та методик їхнього навчання, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Давидов О.В. – кандидат географічних наук, доцент (відповідальний редактор);

Мальчикова Д.С. – доктор географічних наук, професор;

Молікевич Р.С. – кандидат географічних наук (заступник відповідального редактора);

Пилипенко І.О. – доктор географічних наук, професор;

Котовський І.М. – кандидат географічних наук, доцент;

Ходосовцев О.Є. – доктор біологічних наук, професор;

Захаров О.О. – магістрант спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) (відповідальний секретар).

Адреса редакційної колегії: 73000, кафедра географії та екології, факультет біології, географії та екології, Херсонський державний університет, вул. Університетська, 27, м. Херсон. Тел. (0552) 32-67-17.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей. Думка редакційної колегії не завжди співпадає з думкою авторів.

УДК 911

© Херсонський відділ Українського географічного товариства, 2022
© ФОП Вишемирський В. С., 2022

ISBN 978-617-7941-83-4

ЗМІСТ

Архіпов Д. С. ВИКОРИСТАННЯ GOOGLE EARTH В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	4
Боева А. В. НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ САНАТОРІЮ «ГОПРИ» У ГРЯЗЕЛІКУВАННІ.....	7
Давидов О. В., Котовський І. М., Черняков Д. О. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРОТОКА ПРОМИВНОГО ГЕНЕЗИСУ	10
Давидов О. В., Чаус В. Б., Холодняк П. А., Іваскевич І. В. СТРАТЕГІЯ ПО ВІДНОВЛЕННЮ БЕРЕГОВИХ ФОРМ РЕЛЬЄФУ ВЗДОВЖ ФРОНТУ КІНБУРНЬСЬКОГО ПІВОСТРОВА	13
Зайченко Т. О. ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ РЕКРЕАНТІВ ПРИ ПОТРАПЛЯННІ ДО НЕСПРИЯТЛИВИХ ПРИРОДНИХ ЯВИЩ В БЕРЕГОВІЙ ЗОНІ ЧОРНОГО ТА АЗОВСЬКОГО МОРІВ В МЕЖАХ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	20
Захаров О. О. СПОСОБИ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ НОМЕНКЛАТУРИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ	24
Іваскевич І. В. СТАН БЕРЕГОВОЇ ЗОНИ ФРОНТАЛЬНОГО БЕРЕГУ КІНБУРНЬСЬКОГО ПІВОСТРОВА.....	26
Кузмічова К. М. КЛІМАТИЧНІ ЦИКЛИ ТА СПЕЦИФІКА ЇХ ВИДІЛЕННЯ.....	31
Лозова Л. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ МІСТА ХЕРСОН У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ.....	38
Плющ С. О., Давидова А. М. ЕКОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРОРВ В ТІЛАХ АКУМУЛЯТИВНИХ ФОРМ БЕРЕГОВОЇ СИСТЕМИ ТЕНДРА – ДЖАРИЛГАЧ.....	42
Ромсицька Ю. Д. МОРФОМЕТРИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА РЕЛЬЄФ ДНА ШТУЧНОЇ ВОДОЙМИ В ВЕХІВ'ЯХ ЛИМАНУ	47
Філончук З. В. ІСТОРИЧНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ КУРСУ «УКРАЇНА У СВІТІ: ПРИРОДА, НАСЕЛЕННЯ»	50
Чаус В.Б., Касьянов Є. О. ОСОБЛИВОСТІ РЕКРЕАЦІЙНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ФРОНТАЛЬНИЙ БЕРЕГ КІНБУРНЬСЬКОГО ПІВОСТРОВА У 2020-2021 РОКАХ	55
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	59

НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ САНАТОРІЮ «ГОПРИ» У ГРЯЗЕЛІКУВАННІ

У статті проаналізовано природні передумови формування бальнеологічних ресурсів санаторію «Гопри», охарактеризовано напрямки використання у грязелікуванні сульфідно-натрієвої мулової грязі озера Соляне. Визначено складові впливу на організм грязелікування і розвиток різноманітних реакцій.

Ключові слова: бальнеологічні ресурси, грязелікування, санаторій «Гопри», озеро Соляне.

The article analyzes the natural preconditions for the formation of balneological resources of the sanatorium "Gopri", describes the directions of use in mud treatment of sulfide-sodium silt mud of Lake Solyane. The components of the impact on the body of mud treatment and the development of various reactions are determined.

Key words: balneological resources, mud treatment, Gopri sanatorium, Solyane lake.

Основними лікувальними факторами санаторію «Гопри» являються сприятливі кліматичні умови та сульфідно-натрієва мулова грязь та ропа озера Соляне, яке по своєму походженню відноситься до типу солончакових. Мінералізація ропи в ньому коливається протягом року від 27 до 35 г/л. у зв'язку з високим вмістом в ропі хлориду, а також карбонатів та гідрокарбонатів натрію (2,3 г/л) озеро називають соляно-лужним. В лікувальному мулі озера міститься ряд розчинних солей та нерозчинних з'єднань, сірководень, каротин, гормони, пеніциліноподібні, фолікулоподібні та інші речовини, завдяки цьому він володіє бактерицидними властивостями [1, 3].

За класифікацією О.О. Алекіна (1970) озеро Соляне за ступенем мінералізації і за сольовим складом відноситься до солоних, гідрокарбонатно-хлоридо-натрієвих водойм. Становлення своєрідного хімічного складу води цієї степової содово-соляної водойми обумовлено історичними процесами, тісно пов'язаними зі зміною клімату. Протягом століть чергування циклів пересихання та наповнення озерної котловини ґрунтовими водами призвело до насичення озера солями, головним чином хлористим натрієм, а мінералізація торфу, який знаходиться під муловим шаром, привела до утворення у воді карбонатів та гідрокарбонатів [3].

Практична цінність грязей визначається з одного боку тією фізіологічною дією, яка надає вона своїми складовими частинами

(інгредієнтами) і з іншої сторони, тими змінами в організмі хворого, котрі виникають в результаті грязелікування.

Раніше вважалось, що ефект від грязелікування буде краще, якщо температура грязі буде максимально високою. У санаторії «Гопри» до 1920-х років грязелікування застосовувалося в основному у вигляді великих ванн або грязьових медальйонів. Грязьові ванни високої температури були дуже обтяжуючими, і більшість пацієнтів їх важко переносили [1].

В результаті робіт Українського інституту курортології, а також робіт, проведених на Кавказьких мінеральних водах, методика грязелікування була значно удосконалена. На зміну напіврідким грязьовим ваннам прийшов метод грязьових обгортань (аплікацій), що дозволило застосовувати місцеве грязелікування в тих випадках, коли по тих або інших причинах загальне грязелікування для пацієнта протипоказане. Місцеве грязелікування у вигляді грязьових «комірців», «трусів», «штанив», «панчо», аплікацій на область суглобів стало більш доступним методом лікування в некурортному становищі [5].

Висока теплоємність і наявність в лікувальній грязі комплексу колоїдальних речовин навіть при 45 градусах за Цельсієм переноситься хворими відносно легко, в той час як водяна ванна при температурі 40 градусів сприймає як опік. Підігріта грязь викликає значне і стійке розширення не тільки шкірних, а й глибоких кровоносних судин, тобто викликає прилив крові до ураженого органу й тим самим сприяє швидкому розсмоктуванню запальних осередків.

Однак, думка багатьох бальнеологів про грязьову процедуру як переважно теплову віджила свій вік. Накопичені наукові данні та клінічні спостереження вносять нові положення для розуміння сутності та механізму дії лікувальної грязі. В сучасних уявленнях про процес грязелікування перше місце відводять фізико-хімічним, біохімічним, антибіотичним та біостимулюючим властивостям.

В практику лікування все більш впроваджується грязь, нагріта до невисокої температури або й зовсім не нагріта. Існує думка, що навіть через непошкоджену шкіру з грязі в кров (й навпаки), шляхом дифузії й осмосу надходять необхідні організму лікувальні речовини й виводяться шкідливі шлаки. Але й таке розуміння процесу впливу лікувальної грязі являється далеко не вичерпним. Грязьові процедури через нервові шляхи викликають цілу серію зсувів в роботі різних систем та органів, надають вплив на процеси кровообігу, на дихання, на різні нервові центри, особливо трофічні, й завдяки цьому – на процеси обміну речовин в організмі [6].

Впливаючи на шкірну або слизову поверхню, грязь своїми тепловими, хімічними та іншими факторами викликає подразнення рецепторних (нервових) утворень, що в свою чергу веде до виникнення складного рефлекторного акту. Виникаючи при цьому рефлекторні реакції надають новий напрям фізіологічним процесам, протікаючим в організмі. В результаті подразнення нервової системи в кров надходять речовини типу гістаміну та ацетілхоліну (продукти обміну речовин нервової системи), які мають високу біологічну активність. Ці речовини безпосередньо через вищі відділи центральної нервової системи надають вплив на вегетативну та ендокринну системи [4].

Характер реакції на грязьову процедуру терапевтичний ефект від лікування залежить не тільки від якості, тривалості процедури, але і від типу нервової діяльності людини. Наявність у грязі деяких хімічних елементів як, наприклад, йоду, бромю, сірководню, гормоноподібних речовин типу фолікуліну й інших статевих гормонів проникаючих в кров через шкіру та слизові оболонки, безсумнівно надають великий вплив на організм зумовляючи у ньому розвиток різноманітних реакцій. В 30-х роках минулого століття утворилось нова течія у вивченні органічного складу грязей (пелоїдів): доведено наявність в різноманітних мулових та торф'яних грязях особливих «фізіологічних активних» речовин, котрі навіть в малих дозах здатні надавати стимулюючу (біотичну) дію на загоєння ран, обморожень та інших. Відкриття В. П. Філатовим «біогенних стимуляторів» висунуло необхідність глибше зрозуміти складний процес впливу грязей на організм людини [6].

З повною підставою до біологічно активним речовинам грязей можна віднеси й антимікробні властивості зумовлені накопичення в грязі різноманітних далеко ще не вивчених бактеріофагів й антибіотиків – продуктів життєдіяльності грязьових мікроорганізмів. Доведено що концентрований грязьовий віджим пригнічує діє на ріст одноклітинних нижчих організмів і рослин. Як припускають, грязьове лікування надає нормалізуючу дію на захисні (імунобіологічні) реакції, діє десинсібілізуючим чином, збільшуючи тим самим захисні сили організму [2, 6].

З огляду на цінність бальнеологічних ресурсів грязьолікування санаторію «Гопри», важливим заходом щодо поліпшення екологічного стану озера Соляного, є організація і проведення систематичних моніторингових досліджень його акваторії та прилеглих територій. Ці дослідження дадуть змогу встановити норми рекреаційного навантаження, прослідкувати динаміку запасів лікувальної грязі, вивчити рівень і

хімічний склад ґрунтових вод, поповнити знання про рослинний і тваринний світ озера Соляного і його суміжних територій.

Список використаних джерел:

1. Белый П. С. Санаторий «Гопри» / П. С. Белый. – Одесса : Маяк, 1966. – 47 с.
2. Головатий М. В. Проблеми рекреаційного використання бальнеологічних курортів (на прикладі Львівської обл.) / М. В. Головатий // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2014. – Вип. 42. – С. 78–85.
3. Єрмілов В.С. Курорт Гола Пристань / В.С. Єрмілов, В.І. Самойленко – Херсон, 2009. – 100 с.
4. Курорти та санаторії України : Науково-практ. довідник / Б.І Аксентійчук та ін.; [Упоряд. О. П. Тарасенко, В. С. Соколов]. – К.: Фолігрант, 2009. – 428 с.
5. Курортні ресурси України / [За ред. М. В. Лободи]. – К.: ТАМЕД, 1999. – 344 с.
6. Лобода М. В. Лечебные грязи (пелоиды) Украины : Монография. / М. В. Лобода, К. Д. Бабов, Т. А. Золотарева, И. П. Шмакова, Т. В. Богатырева. – К.: КІМ, 2007. – 336 с.

ДАВИДОВ О.В.¹, КОТОВСЬКИЙ І.М.¹, ЧЕРНЯКОВ Д.О.²

¹Херсонський державний університет,

²Чорноморський біосферний заповідник НАН України

**ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
ПРОТОКА ПРОМИВНОГО ГЕНЕЗИСУ**

Вступ. Берегові системи бар'єрного типу поширені вздовж 13% берегів Світового океану [6, 7]. В межах відповідних систем періодично виникають і з різною тривалістю функціонують специфічні протоки промивного генезису, які з'єднують відкриті акваторії морів та океанів з лагунами, лиманами, затоками та іншими акваторіями, що розташовуються з тильного боку бар'єру.

Відповідні протоки виконують функцію природних коридорів, за якими здійснюється обмін водними масами, прибережно-морськими наносами та різними живими організмами між суміжними водоймами. Протоки також мають важливе значення для життя населення приморських територій, яке використовує їх у навігаційних цілях [3, 4].

Аналіз понятійного та термінологічного різноманіття. Для позначення утворень промивного генезису, які формуються в умовах припливно-відливних коливань, у спеціалізованій науковій літературі використовуються терміни *inlets*, *tidal inlets*, *entrance*. Слід зазначити, що поряд з термінологічним розмаїттям, має місце і понятійне.

В «A Glossary of Coastal Engineering Terms» [1], при визначенні поняття промивних утворень наводиться кілька визначень: